

AȘEZAREA DIN EPOCA BRONZULUI DE LA BORDEȘTI — VRANCEA

EUGENIA ZAHARIA, V. GEORGESCU,
GH. ASANACHE, GH. FISTOC, D. ȘERBU

Din dragoste fierbinte pentru trecutul istoric al patriei noastre și prin osteneală în această direcție, în anii 1979—1980 s-a început cercetarea științifică a comunei Bordești, adunându-se un bogat material arheologic, istoric, de artă medievală, etnografie, etc., care urmează a fi valorificat într-o monografie a regiunii respective, precum s-a apreciat la Simpozionul ținut în localitate la 16.XI.1980.

În prezentarea de față ne vom opri asupra materialului arheologic de pe Valea Recea, care aparține unei așezări a culturii Monteoru din epoca bronzului (mileniul al II-lea î.e.n.).

În toamna anului 1978, C.A.P.-ul din localitate a desfundat circa 2 ha teren pentru a planta viță de vie, lucrare ce s-a făcut în primăvara anului 1981 (fig. 1).

Cu prilejul acestor lucrări s-a răscolit în depunerile arheologice scoțându-se la suprafață o cantitate mare de fragmente ceramice care au fost adunate de cadre didactice și ulterior studiate și identificate de specialiști, ele aparținând mai multor perioade : neolitice¹, epocii bronzului și secolelor II—III e.n. Împreună cu fragmentele ceramice au fost scoase oase de animale, bucăți de pământ ars, pietre, cărbune și cenușă, toate provenind din depunerile de locuire ale așezării situate pe marginea terasei, pe ambele pante ale Văii Reci.

După resturile ceramicii adunate în așezarea de la Bordești există toate depunerile începînd cu M.I.C.₃, nivele de locuire care corespund culturii Monteoru, începînd cu cea de a doua etapă a dezvoltării sale. Deocamdată, semnalăm lipsa totală a oricărui element care ar putea fi atribuit celei mai vechi etape cunoscută astăzi și denumită Monteoru IC₄.

Materialul adunat va fi tratat în raport cu frecvența lui cantitativă, adică cu ceramica, aceasta fiind categoria cea mai bogată și mai reprezentativă din punct de vedere cultural. Urmăm, astfel, ordinea tradițională în arheologia descriptivă, prin prezentarea ceramicii, aceasta reflectînd, mai complex și mai precis decît celelalte elemente materiale, grupul

¹ V. Hobi, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Vrancea*, în *Studii și comunicări*, II, p. 17, Focșani 1979.

de populație sau grupul cutural și ordinea cronologică a nivelelor de locuire.

În interpretarea de ordin general a materialului se va ține seama, firesc, și de valoarea lui calitativă. Totul însă interpretat cu rezerva faptului că materialul a fost cules la suprafață, rezultat al unor lucrări de desfundare și nu a unor săpături arheologice.

Materialul arheologic descoperit la Bordești va fi interpretat arheologic în raport cu datele de ordin stratigrafic și tipologic, stabilite de cercetările de la Sărata-Monteoru², verificate prin săpăturile de la Poiana, Bogdănești, dar mai ales la Cîndești — Vrancea³, ele rămân valabile integral și pentru regiunile sud-estice din aria de răspîndire a locuirii Monteoru.

În multe cazuri, fragmentele ceramice, fiind prea mici, nu pot fi atribuite cu precizie unuia din nivelele de locuire ale etapei căreia ele aparțin; multe elemente de amănunt ale formei și decorului, rămînînd neschimbate pe durata mai multor nivele, ne obligă a le trata global, pe etape mai mari. Aceasta este cazul fragmentelor ceramice din vase de uz comun și castroane.

Ceramica grosolană este cantitativ cea mai multă. Fragmentele aparțin unor variante ale formei de vas sac, vas cilindric, fără margine articulată, marcată doar de șiruri de impresiuni sau briuri decorative cu creștături sau impresiuni, alveole; abia cam 2/3 dé la margine în jos, corpul vasului se retrage spre fund (fig. 2, 4). S-a descoperit un singur fragment dintr-o formă de pahar ușor tronconic, la care linia de îngustare a corpului începe chiar de sub briul de impresiuni (fig. 2/14). Caracteristicile acestei categorii ceramice sînt marginile drepte și îngroșate puternic în afară, avînd buza dreaptă orizontal sau fațetată oblic spre interior. Prima categorie cu marginile îngropate spre exterior sînt cele mai numeroase, (fig 2/2—3, 5—6, 9—15) iar cele cu fațetare oblică interioară, cele mai puțin numeroase (fig. 2). Suprafața interioară și exterioară a acestor vase este grunjoasă, puțin netezită și foarte rar barbotinată în „Calcio vecchio” (fig. 2/2, 1, 7, 10).

Decorul constă din briuri (1—2) orizontale, cu impresiuni (rotunde ovale, creștături), briuri scurte, verticale (1—2) butoni aplicați, proeminente mici (fig. 2). Un fragment mic de margine prezintă un început de arcuire care ar indica fie o formă ascoidă, fie un fragment din apropierea unei toarte. Mai verosimilă ar fi ultima ipoteză, deoarece askosul nu se întîlnește în cadrul ceramicii de uz comun.

Ceramica grosolană este de raportat în cea mai mare parte etapei I C; multe din fragmente pot fi atribuite sigur fazelor IC3 și IC.

Nivelul cel mai vechi identificat la Bordești este M IC3, din care s-au găsit multe fragmente din grupa ceramicii grosolane (menționate mai sus) și mai puține fragmente aparținînd speciei fine, lustruite. Caracteristice sînt fragmente de cești cu două toarte⁵, fragmente de cupe cu

2. I. Nestor, *Istoria României*, I, 1960, p. 102—105 E. Zaharia, *Sur la civilisation Monteoru*, în *Actes du VIII—ème Congrès International des Sciences préhistoriques et protohistoriques*, III, Belgrad, 1973, p. 52.

3. M. Florescu, *Contribuții la cunoașterea etapelor timpurii ale culturii Monteoru din Moldova*, Arh. Mold., IV, 1966, p. 39 urm. Idem în *Dicționar de Istorie veche a României* Buc., 1976, p. 168 urm.

4. E. Zaharia, op. cit. fig 2/11.

marginea arcuită⁶ de funduri cu prag; din margini arcuite, gîturi în pline, etc. Elemente de decor caracteristice acestei faze sînt benzi din 1—3 linii în căpriori incizați, briuri fine incizate, cercuri concentrice (fig. 3/1).

Etapa a treia a culturii Monteoru MIC2, caracterizată prin decorul de benzi în relief, este mai bine, mai bogat reprezentată decît etapa anterioară, mai ales în ceea ce privește categoria fină, lustruită (fig. 4, fig. 4/2, 4/20).

S-au adunat multe fragmente de cești și toarte cu șea⁷ și un fragment de pixidă cu toartă mică tubulară și fragmente din capace de pixidă (fig. 4/19, 1, 22) de cupe cu marginea arcuită, foarte multe fragmente din vase mari: askosuri, vasul de ofrandă cu corpul etajat⁸, formă tipică culturii Monteoru (fig. 4/3, 9, 15, 16); fragmente de funduri cu prag, fragmente numeroase și de margini îndoite.

Dintre fragmentele întîlnite, merită a fi subliniată prezența vaselor, cu corpul articulat, cupolă înaltă și toarte tubulare, formă caracteristică vasului de ofrandă din etapa veche a culturii Monteoru⁹, apoi fragmentele din castroane mari ca niște ligheane, au marginea îndoită, lată, din care pornesc două toarte în bandă, sprijinite pe o dungă în relief puternic (fig. 3/8, 10). Numeroase sînt și marginile late îndoite, lobate sau cu colțușori continui (fig. 4/2).

Fragmentele IC2 au decor bogat din benzi de cîte 2—3—4 linii în relief, formînd căpriori, benzi orizontale împrejurul gîtului sau pe marginile late, motivul „omega“ (fig. 4/16) acestea sînt asociate cu proeminențe mici, proeminențe lungi secționate, triunghiuri cu vîrful foarte lung, lung în relief crestate, șiruri executate din interior spre exterior, formînd șiruri de perle sau invers, formînd șiruri de găurele (fig. 4/14, 3, 13, 6). Sînt și fragmente de toartă cu șeaua îngustă sau lătită spre prag, decorate cu linii în relief formînd benzi transversale sau căpriori.

Materialul ceramic, care se atribuie depunerii MIC, se prezintă cantitativ mai puțin, de altfel ca în toate cazurile acestei culturi, avînd elementele de formă și decor caracteristice. Semnalăm și pentru acest nivel prezența ceștii caracteristice, cu două toarte (fig. 3/3), a cupelor cu marginea arcuită sau îndoită (fig. 4/10) și a decorului de impresiuni late, formînd benzi de căpriori, de linii orizontale asociate cu șiruri de impresiuni mici, șiruri sau grupe de trăsături scurte, verticale (fig. 3/3) Sînt și fragmente de vase mari.

Castroanele de dimensiuni mari și mici sînt, ca formă cel mai bogat reprezentate în materialul găsit la Bordești. Acestea sînt de atribuit nivelului de locuire ale primei perioade a culturii Monteoru anume, nivelului dintre IC3—Ia. Cele mai vechi au marginile groase îndoite drept și uneori cu toarte (fig. 3/9); cele mai noi au marginea îndoită spre exterior și toartă oblic (fig. 3/8, 10); sînt foarte rar decorate cu mici apucători sau 1—3 linii în relief.

5 E. Zaharia, op. cit., fig. 1/9—10.

6 E. Zaharia, op. cit., fig. 1/8.

7 E. Zaharia, op. cit., fig. 1/11.

8 E. Zaharia, op. cit., fig. 1/1, 2/3.

9 E. Zaharia, op. cit., fig. 1/1, 13.

Nivelul MIb. este reprezentat de puțin material din care mai important este un fragment de ceașcă cu toartă caracteristică, decorat cu motivul „omega“ (fig. 3/6).

Nivelul Ia cu care se încheie prima perioadă a locuirii Monteoru este prezent prin puține fragmente de margini, gîturi în pîlnie, cești și cu decor, caracteristic; cele mai numeroase fiind de raportat nivelului doar prin pastă și ardere.

Din ultima perioadă de locuire a culturii Monteoru nivelele IIa—IIb sînt fragmente numeroase, dar puțin caracteristice fragmente de vase mari cu marginea întărită (fig. 3/4) fragmente de cești cu o toartă și cioc ușor supraînnălțat, fragmente de toarte (fig. 5/3—7) decor incizat din 2—3 linii simple sau în mici ghirlande (fig. 5/3, 6, 7), fragmente de capace conice de formă întilnită la Monteoru ¹¹.

Dintre fragmentele mai importante ale acestei perioade trei aparțin unor măsute de cult, de tipul celor găsite la Sărata Monteoru în instalația de cult de pe terasa de vest a Cetățui ¹². Unul dintre fragmente aparține unei măsute care a avut interiorul cu patru alveole. Un al patrulea fragment, probabil dintr-o piesă asemănătoare, se deosebește prin faptul că marginea formează un colț străpuns de un canal îngust. Aparține unei măsute cu două sau patru colțuri.

Dintre piesele de caracter deosebit, descoperite la Bordești sînt un „picior“ de lut și două fragmente de „cățel de vatră“ (fig. 3/5, 7).

Piciorul de lut este de fapt o încălțăminte, o cizmă de picior drept, lătită spre extremitatea degetelor. Lutul este modelat, netezit, din afară pînă după linia gleznei și a călcîiului unde este lipit ca o fașă. În jurul călcîiului, a marginei exterioare și mai sus, cam la nivelul de deasupra gleznei, sînt două linii fine în relief, care ar putea indica o curelușă de legat. Urma unei alte linii fine în relief se găsește pe partea exterioară, care leagă ușor oblic cele două linii, din jurul tălpii și de deasupra gleznei. În acest loc, piesa are o așchiere nouă, în rest marginea dinainte și partea de sus sînt rupte.

Asemenea piese s-au găsit și la Sărata-Monteoru, unde pot fi atribuite nivelelor vechi celei primei perioade (MIC).

Fragmentele de „Cățel de vatră“ sînt două coarne fragmentare ale unor capete de berbec. Unul este un corn propriu-zis din lut, plin, gros, decorat cu trei nervuri paralele, crestate; după formă, decor și patina nivelului de zacere, sîntem înclinați a-l atribui unui nivel mai vechi a primei perioade (fig. 3/7). Celălalt este un fragment de mijloc, arcuit, al unui corn, lucrat din bandă groasă de lut, pe marginea exterioară decorat cu impresiuni (fig. 3/5). După tehnică și formă, acest din urmă fragment corespunde nivelelor mai tîrzii I—II. Unul este fragment de cuțit curb de piatră (Krummesser) caracteristic culturii Monteoru.

*
*   *
*

Din aceeași regiune s-a adunat un fragment dintr-un vas a cărui formă se încadrează în grupa „Kragenflasche“, varianta cu gîtul scurt,

10. E. Zaharia, op. cit, fig. 1/6.

11. Idem, op. cit., fig. 2/6.

12. Șantierul Sărata-Monteoru, S.C.I.V., VI, 1—2, 1953, p. 71, fig. 3.

gulerul ușor arcuit în sus și apucători perforate (fig. 3/11). Forma este caracteristică regiunilor polono-cehoslovace. Anume variante ale acestui tip apar și în aria răsăriteană a culturii Coțofeni.

*
*   *
*

Descoperirile de la Bordești și cercetările făcute la fața locului de profesorii amintiți indică existența unei întinse așezări a culturii Monteoru care ocupă pantele terasei numită Valea Recea, dar și marginea dinspre sud a comunei actuale, după cum arată depunerile care se văd în rușina de sub gardul dinspre uliță al gospodăriei locuitorului Aurel Dumitrache.

În regiune s-a plantat vie, limitând posibilitatea unor cercetări arheologice în terenul locuit astăzi al comunei Bordești.

După indicațiile care rezultă din materialele descoperite, așezarea are toate fazele de evoluție ale locuirii Monteoru de la nivelul AIC'3—II b.

Observația rămâne valabilă numai în raport cu materialul cunoscut astăzi nouă, de la Bordești, rezultat numai din răscolirea depunerilor de lucrările de desfundare.

Așezarea de la Bordești este situată mai la nord de cunoscutele așezări și cimitire de la Cîndești (cercetate de Marilena Florescu) și de la Coroteni (cercetate de Victor Bobi).

Cercetările din zona județului Vrancea sînt mai recente, făcute după cel de al doilea război mondial, mai ales în ultimele două decenii, dovădindu-se a fi una dintre cele mai bogate și mai interesante regiuni istorice ale țării noastre. Importantele descoperiri arheologice marchează o lungă și perfectă continuitate de locuire, începînd din neolitic.

În epoca bronzului, regiunea Vrancei a făcut parte din aria de răspîndire a culturii Monteoru ale cărei descoperiri, mai ales marea necropolă de la Cîndești, sînt fundamentale pentru cunoașterea arheologiei și istoriei tracilor timpurii nord-dunăreni, în perioada mileniului al II-lea î.e.n.

În stadiul actual al cercetărilor noastre, descoperirile arheologice indică Vrancea ca o regiune integrată de-a lungul mileniilor, în procesul de continuitate de locuire a populației băștinașe, descoperirile legate de pătrunderea elementelor străine fiind mult mai sărace.

Cultura Monteoru aparține unei mari uniuni tribale cu o puternică organizare social-economică și militară, a cărei locuire se situează central în aria de răspîndire a tracilor timpurii nord-dunăreni, ocupînd partea de sud-est a Transilvaniei, Moldova pînă în regiunea centrală și fâșia din nord-estul Munteniei.

Dintre toate uniunile tribale ale epocii bronzului, grupul Monteoru a fost cel mai rezistent, constituindu-se în etapa timpurie și durînd pînă în etapa de sfîrșit; a participat astfel ca fond etnic, lingvistic și cultural la formarea epocii fierului care corespunde celei de a doua perioadă a arheologiei și istoriei tracilor nord-dunăreni.

În aceeași regiune s-au găsit la Bordești trei picioare din cupe-fructiere carpice, un fragment atipic dintr-o amforă romană și un fragment cu brîu alveolat, dintr-un vas mare. Fragmentul ultim este mai vechi, putînd fi datat în perioada tîrzie hallstattiană.

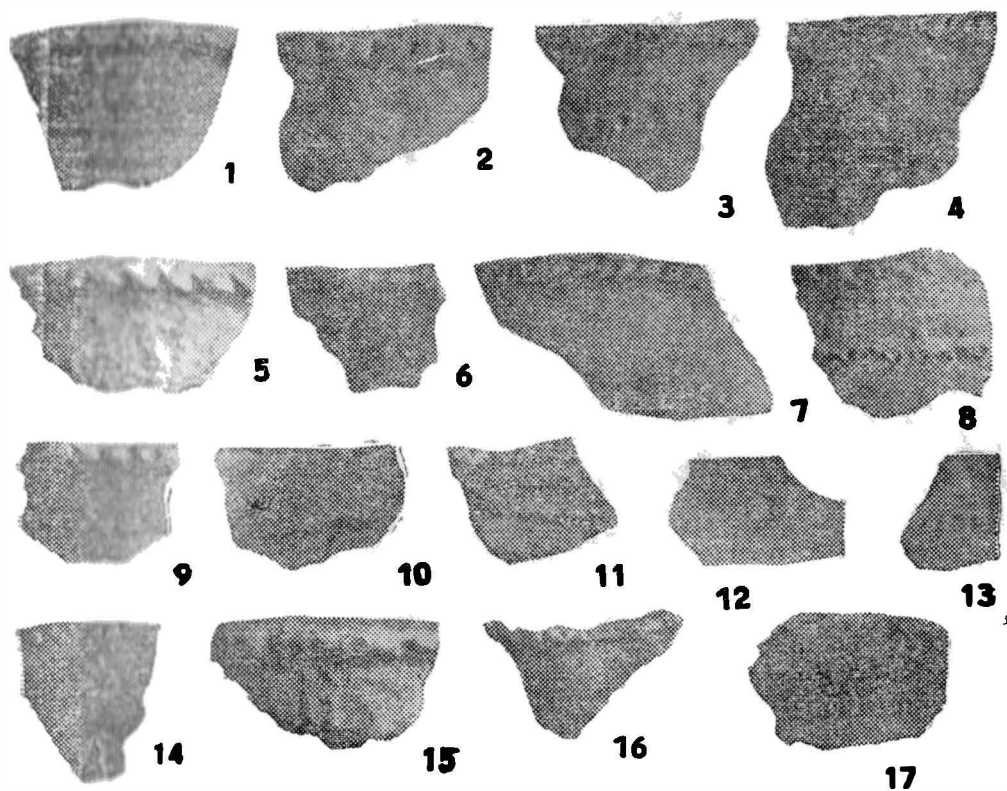
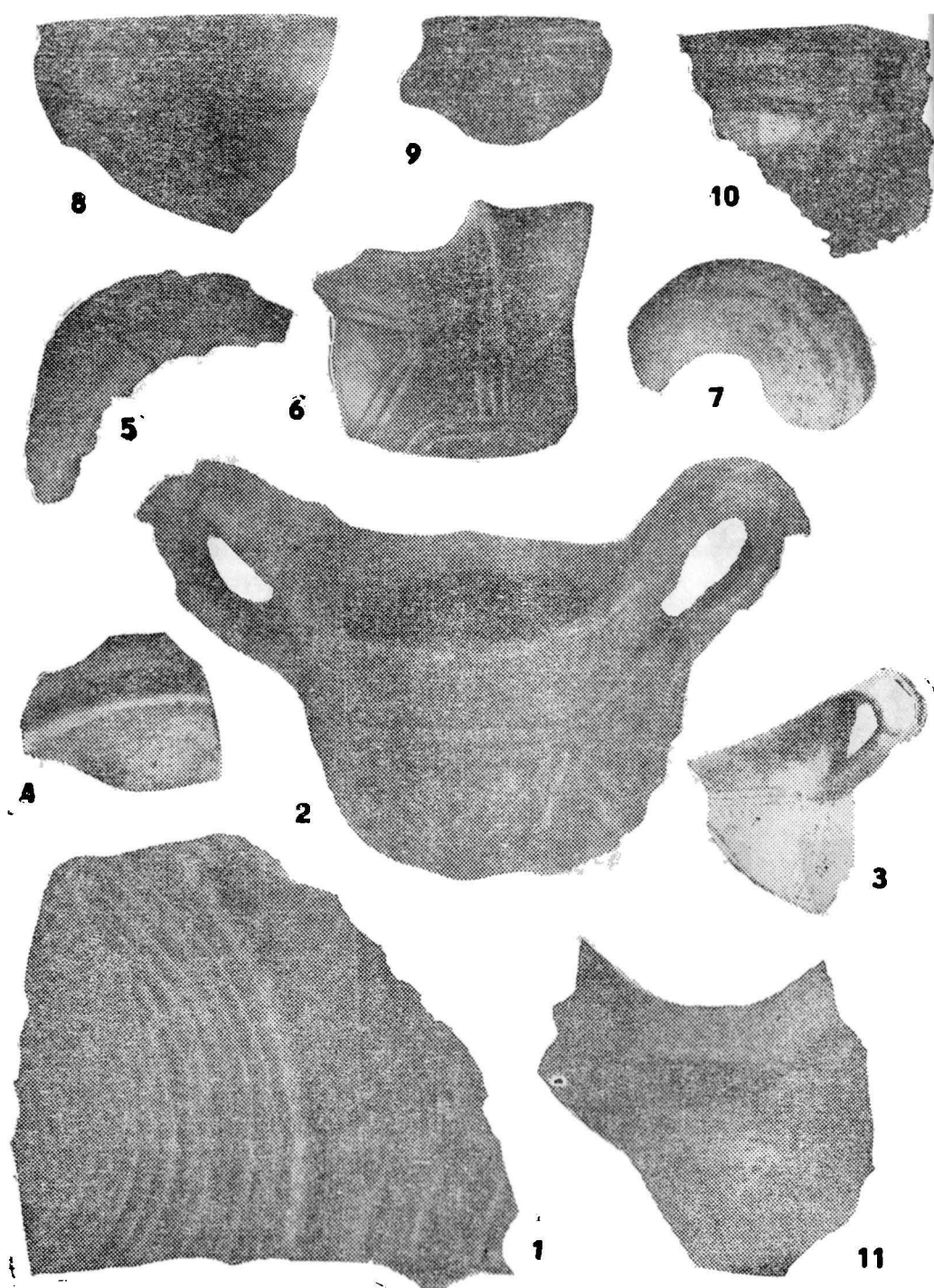
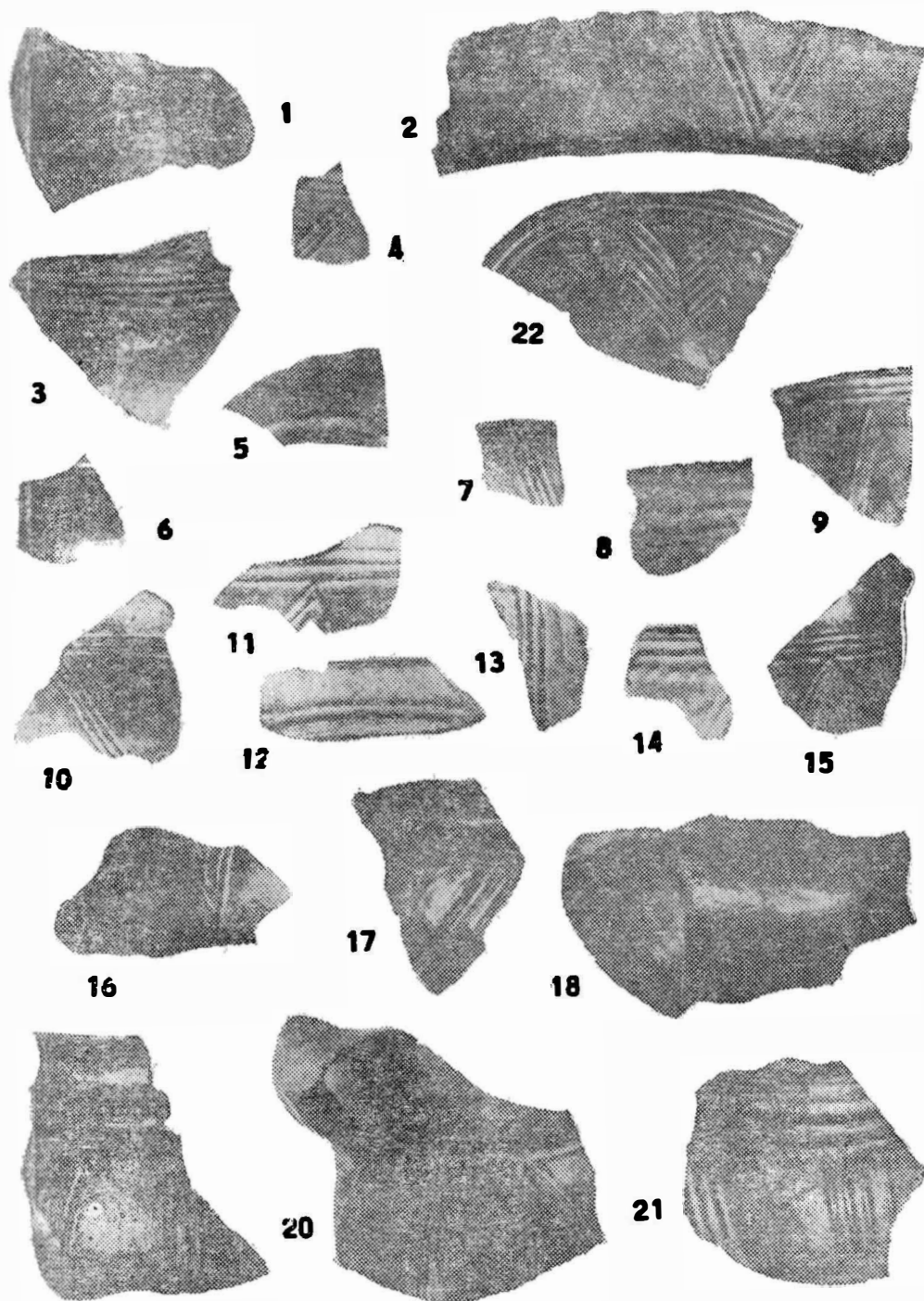

Fig. 2. Ceramică de uz comun aparținând nivelelor IC₃—IC₁

5, 7 fragmente din coarneau unor „câței” de vatră (Feuerboock); 11 fragment de ceașcă IC₁; 6 fragment de ceașcă Ib; 4. fragment de margine întărită M II; 5, 7 fragmente din coarneau unor „câței” de vatră (Feuerboock); 11 fragment de vas cu guler și prag.

19

Fig. 4. 1—21 fragmente ceramice MIC²; — 22 fragment de capac MIC₁

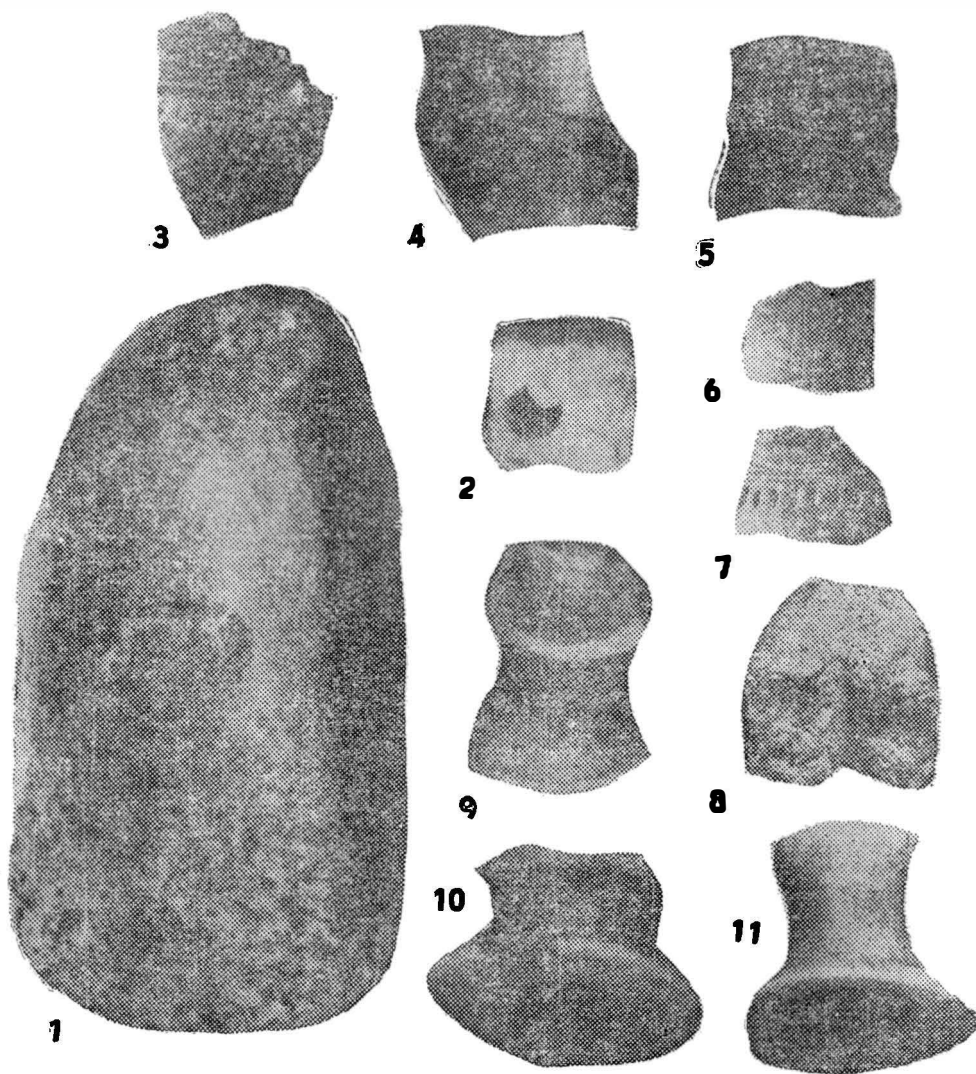

Fig. 5. 1, toporaș neolitic din piatră ; 2, fragment dintr-un ciocan de piatră ; 3—7, fragmente ceramice aparținând nivelelor Mla—II ; 8, fragment dintr-o greutate de lut carpică ; 9—11 picioare de cupe carpice.